

УДК 378.147:81'243

Синекоп О. С.

ОСОБИСТІСНИЙ КОМПОНЕНТ В ОСОБИСТІСНО-ДІЯЛЬНІСНОМУ ПІДХОДІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЗАСОБАМИ МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ ЗВ'ЯЗКІВ

У статті розглядається особистісний компонент в особистісно-діяльнісному підході у навчанні англійської мови студентів технічних спеціальностей засобами міждисциплінарних зв'язків. Автором аналізуються індивідуально-психологічні особливості студентів технічних спеціальностей, зокрема тип інтелекту (технічний), тип мислення (абстрактне), вид мислення (практичне), мислительні вміння (вирішувати технічні проблеми, проектувати, конструювати), здібності (образно-просторові, технічні, професіоналізовані), сприйняття (аналітичне), пам'ять (зорова та змішана), мовлення (сформованість системи рідної мови та орієнтація на спілкування іноземною мовою в рамках спеціалізації) та інтереси (пов'язані з власною спеціалізацією). У процесі іноземного навчання викладач виконує роль модератора, який керує і направляє діяльність студентів.

Ключові слова: особистісний компонент, особистісно-діяльнісний підхід, навчання англійської мови, студенти технічних спеціальностей, викладач, міждисциплінарні зв'язки.

На сьогодні володіння українськими студентами технічних спеціальностей іноземною мовою, зокрема англійською, є актуальним завданням. Оскільки це відкриває для студентів перспективи до самовдосконалення та набуття професійного досвіду, а для викладачів – нові шляхи та підходи ефективного навчання.

Серед існуючих підходів до навчання потужним є особистісно-діяльнісний підхід, який разом з використанням міждисциплінарних зв'язків (МЗ) може позитивно вплинути на результативність у навчальному процесі.

Отже, **метою статті** є аналіз особистісного компоненту особистісно-діяльнісного підходу з використанням МЗ у навчанні студентів англійської мови у неможливих вищих навчальних закладів (ВНЗ).

В контексті особистісно-діяльнісного підходу теоретичні дослідження Д. Б. Ельконіна (акцентував увагу на двосторонню спрямованість особистісно-діяльнісного підходу – з одної боку педагога, а з іншої – студента), Л. С. Виготського, С. Л. Рубінштейна, Б. Г. Ананьєва, О. М. Леонтьєва, О. В. Нестерова (наголошували на тому, що особистість формується в процесі діяльності й спілкуванні) стали підґрунтям наукових робіт І. О. Зимньої, І. Л. Бім, О. М. Ротанової, які розглянули особистісно-діяльнісний підхід у викладанні іноземних мов.

Спираючись на зазначені дослідження розглянемо особистісний компонент особистісно-діяльнісного підходу в рамках навчання іноземної мови з використанням міждисциплінарних зв'язків (МЗ).

Особистісний компонент охоплює як *особистість студента*, так і *викладача*. Перш за все, навчання іноземної мови у немовних ВНЗ з використання МЗ повинно спиратися на індивідуально-психологічні особливості студентів технічних спеціальностей, їх мотиви, коло інтересів, знання й уміння. Виявлення зазначених особливостей дозволить організувати навчальний процес у ефективний спосіб та прогнозувати успішність діяльності студентів. Теоретичною основою для окреслення індивідуально-психологічних особливостей студентів є роботи вчених-дослідників таких, як Н. Ф. Тализіної (педагогічна психологія), С. Д. Смирнова, І. О. Зимньої, Л. Г. Подоляка та В. І. Юрченка, М. І. Дьяченка (психологічна характеристика студентського віку у вищій школі), М. Г. Давлетшина, А. Н. Ананьєва (психологічні особливості студентів немовних ВНЗ).

Відомо, що студентство, як соціальна група людей ВНЗ у віці від 17 до 24 років (17/18 – 20/21 років – студенти бакалаврату, 20/21 – 23/24 років – студенти магістратури), активно залучається до навчальної і професійно орієнтованої діяльності ВНЗ та має на меті оволодіння знаннями, навичками й уміннями в майбутній професійній діяльності. Відповідно, у період студентства відбувається й особистісний ріст молодшої людини, спостерігається її “найбільш високий освітній рівень” [8], активна діяльність у суспільстві, висока пізнавальну активність, самостійність мислення, саморозвиток та вмотивованість.

На думку Б. Г. Ананьєва студентський вік (період “ранньої зрілості”) – максимально сприятливий для навчання і професійної підготовки, що безпосередньо пов’язано з досягненням максимуму в своєму розвитку не тільки фізичних, а й психологічних особливостей і вищих психічних функцій (мислення, пам’ять, сприйняття, увага, мовлення, емоції й почуття) [2].

Відомо, що мислення – це процес породження думки, яка відображає дійсність через взаємозв’язок аналізу й синтезу. Як наголошував С. Л. Рубенштейн, мислення може бути зрозумілим лише в єдності діяльності та її продукту, процесу та його змісту, мислення та думки [14]. Оскільки діяльність студентів немовних ВНЗ орієнтована на опанування знань технічного профілю, тому характерною особливістю їхнього мислення є домінування “невербального інтелекту” (опора на просторові уявлення) над “вербальним інтелектом” (опора на знання отримані з життєвого досвіду, освіти, культури) [1], а також, відповідно до запропонованої класифікації видів мислення (практичне, наочно-образне і вербально-логічне) дослідниками-психологами (Б. Г. Ананьєв [2], О. М. Леонтьєв [11], С. Л. Рубінштейн [14]) у студентів технічних спеціальностей на фоні відомих видів мислення найбільш розвинене практичне мислення, яке передбачає уміння вирішувати технічні проблеми, проектувати та конструювати.

Безперервний потік інформації та постійні зміни в галузі інформаційних технологій потребують від студентів постійного аналізу і фіксацію відомого, його узагальнення на рівні понятійного апарату, термінології, певної інформації про явище. Дослідження П. К. Анохіна, яке базується на ідеях інтеграції інформації, показує важливість аферентного (попереднього) синтезу різноманітних форм інформації, завдяки якому людина оцінює ситуацію, конкретизує мету і приймає доцільне рішення відповідно до умов діяльності [3]. У контексті міждисциплінарності це спонукає студентів інтегрувати та застосовувати великі масиви інформації одночасно як з технічних і профільних дисциплін, так власне іноземної мови, що потребує глибокої систематизації матеріалу. Отже, “системне знання про об’єкт формується в процесі синтезу інформаційних зв’язків” [12], що призводить до ефективності навчальної діяльності, тобто до результату, який “є невід’ємним і вирішальним компонентом системи, інструментом, що створює впорядковану взаємодію між усіма іншими її компонентами” [3].

Як відмічає Б. Г. Ананьєв у студентський вік діяльність майбутнього фахівця, тобто його спеціалізація, впливає на розвиток пам’яті у студентів, зокрема зорова та змішана пам’яті домінують над слуховою, що потребує зорової опори [2]. У студентів технічних спеціальностей це може бути схема, малюнок, таблиця, інтелект-карта чи алгоритм у вигляді покрокової інструкції.

Для активізації знань з різних дисциплін суттєвим є залучення асоціативного запам’ятовування. Слідом за науковцями вважаємо, що крім асоціативних зв’язків за суміжністю, в роботі людської пам’яті, в процесах запам’ятовування, пригадування і відтворення, істотну роль відіграють смислові зв’язки (так як пам’ять людини носить осмислений характер) [14, с. 265], а також суттєвим є те, що процес запам’ятовування залежить від функції чи ролі, яку той чи інший матеріал відіграє в діяльності, що виконує суб’єкт [10]. Завдяки асоціативному мисленню будь-яка інформація, об’єднана за допомогою асоціацій зі знаннями, відкладеними в пам’яті, прив’язана до тем чи іншим аспектам предмету, що вивчається [5]. Отже, вилучення міжпредметних знань з використанням асоціативного мислення дозволить студенту не тільки репродукувати знання з різних дисциплін за допомогою узагальнення відомого, а й продукувати (наприклад, доповнювати їх новими історичними/теоретичними фактами тощо) нові знання, оскільки перенос знань відбувається в іншомовне середовище (в нові навчальні ситуації), яке потребує засвоєння активної та пасивної лексики, використання відповідної граматики тощо.

До індивідуально-психологічних особливостей студента технічного профілю належать і їхні здібності, які на думку Л. Г. Подоляка та В. І. Юрченка “забезпечують легкість оволодіння певною діяльністю та є

передумовою успішного її виконання” [13]. Характерним для особистості “мислительного типу” (є домінуючим у студентів технічних спеціальностей) за словами І. П. Павлова є високий рівень образно-просторових здібностей, схильність до словесно-логічного (абстрактного) мислення (здатність до аналізу й систематизації; схильність до абстрактних роздумів; реагування не стільки на конкретні явища, скільки на їх узагальнення) [4]. Поряд із загальними здібностями (наприклад, вербальними, просторовими) доцільним є зосередитись на технічних і професіоналізованих здібностях (терміни зустрічаються у С. Д. Смирнова [15]). Технічні здібності студента дозволяють “розумітися” на технічних пристроях, а саме мати здатність аналізувати технічні пристрої, працювати з різноманітними пристроями, конструювати, просторового уявлення. У рамках галузі інформаційної безпеки професіоналізовані здібності включають уміння розробляти та експлуатувати комп’ютерні системи та фізико-технічні системи захисту інформації.

Осміслене сприйняття інформації у знаково-символічній формі студентами технічних спеціальностей потребує точності та суворості послідовності викладу матеріалу, тобто таке сприйняття є переважно аналітичне.

На думку психологів у студентів сформована мовна система рідної мови і в цьому віці спостерігаються високі реакції переключення і перебудови раніше засвоєних словесних зв’язків – все це має позитивну динаміку при вивченні іноземної мови [6]. До того ж необхідно враховувати і той фактор, що в основному студенти поступають з базовими знаннями іноземної мови, що не передбачає вивчення мови з нуля, а орієнтує студента на вивчення загально технічної та професійно орієнтованої мови.

Переважна більшість студентів прагнуть вивчати мову своєї професії й активно долучаються до навчального процесу. Їхні інтереси глибоко пов’язані з вимогами ринку праці в особі роботодавців, які вимагають знання щонайменше однієї, а частіше двох іноземних мов. Відтак, інтереси безпосередньо пов’язані з власною спеціалізацією. Завдяки МЗ іншомовний матеріал, запропонований студентам, повинен бути цікавим, різноманітним, насичений новинками сфери ІТ, відносно складний для опрацювання з метою підвищення інтересу до предмету.

Зважаючи на зазначене вище, при організації іншомовного навчання засобами МЗ у рамках особистісно-діяльнісного підходу ми повинні спиратися на індивідуально-психологічні особливості студента технічних спеціальностей, а саме:

- враховувати технічний тип інтелекту, домінування “невербального інтелекту”;
- спиратися на такі логічні операції, як аналіз, синтез і узагальнення та

систематизацію;

– враховувати абстрактне і практичне мислення, що дозволяє студентам вирішувати технічні проблеми, проектувати та конструювати;

– акцентувати увагу на здібності студентів “мислительного типу”, зокрема образно-просторові, технічні, професіоналізовані; аналітичне сприйняття;

– спиратися на зорову і змішану пам'ять, інтереси в межах спеціалізації;

– враховувати сформованість у студентів системи рідної мови й орієнтацію на спілкування іноземною мовою в рамках спеціалізації.

У зв'язку з цим пояснення англomовного матеріалу та інструкції до вправ для студентів повинні бути структурованими та чіткими.

Розглянемо особистість викладача, як складову особистісно-діяльнісного підходу, яка відіграє важливу роль у процесі навчання студентів технічних спеціальностей засобами МЗ. Викладач повинен бути ерудованим не тільки в галузі методики викладання іноземної мови, філології, педагогіки, психології, а й обізнаним в загально технічних і вузькоспеціалізованих циклах дисциплін хоча б на рівні загального розуміння матеріалу. Також викладач повинен володіти, перш за все, комунікативними здібностями, вміти планувати навчальну діяльність, прогнозувати, оцінювати, обирати стратегію, методи і прийоми навчання; створювати позитивну атмосферу вивчення іноземної мови; мати здатність до генерування креативних ідей, глибокий інтерес до навчальної тематики та новітніх технологій; володіти вміннями пошуку інформації. У процесі іншомовного навчання викладач виконує роль модератора, який керує і направляє діяльність студентів, активізує їхні знання і сприяє розвитку креативності.

Таким чином, ефективність процесу навчання в значній мірі залежить і від організаційних та професійних вмінь викладача.

Підсумовуючи вищезазначене, ми ще раз акцентуємо увагу на те, що особистості викладача та студента є основними компонентами особистісно-діяльнісного підходу, які забезпечують успішність навчальної діяльності студентів технічних спеціальностей з використанням МЗ. Наступним нашим кроком буде аналіз діяльнісного компоненту зазначеного підходу.

Використана література:

1. *Ананьева А. Н.* Особенности мыслительных процессов в зависимости от профессиональности студентов / А. Н. Ананьева // Материалы расширенного пленума Главных советов по психологии и педагогике высшего образования и по методике преподавания в высшей школе [Психологические особенности обучающихся в техническом вузе] / М-во высшего и среднего специального образования РСФСР, Новосибирский электротехнический институт. – Новосибирск : Часть I, 1973. – С. 3-7.

2. *Ананьев Б. Г.* Избранные психологические труды в двух томах. / под редакцией А. А. Бодалева, Б. Ф. Ломова, Н. В. Кузьминой. – М. : “Педагогика”, 1980. – 286 с.
3. *Анохин П. К.* Принципы системной организации функций. / Анохин Петр Кузьмич – М., 1973. – 61 с.
4. Большая психологическая энциклопедия [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://psychology.academic.ru/3344/>
5. *Бьюзен Т. и Б.* Супермышление / Тони и Барри Бьюзен ; пер. с англ. Е. А. Самсонов ; худ. обл. М. В. Драко. – 2-е изд. – Мн. : ООО “Попурри”, 2003. – 304 с. : ил. + 16 с. вкл. – (Серия “Живите с умом”).
6. *Васильева М. М.* Возрастные особенности личности студента и их учет в обучении иностранному языку / М. М. Васильева // Психологические основы обучения неродному языку : хрестоматия / сост. А. А. Леонтьев. – М. : Издательство Московского психолого-социального института ; Воронеж : Изд.-во НПО “МОДЭК”, 2004. – С. 387-395.
7. *Давлетшин М. Г.* О структуре технических особенностей / М. Г. Давлетшин : материалы расширенного пленума Головных советов по психологии и педагогике высшего образования и по методике преподавания в высшей школе [Психологические особенности обучающихся в техническом вузе] / М-во высшего и среднего специального образования РСФСР, Новосибирский электротехнический институт. – Новосибирск : Часть I, 1973. – С. 22-25.
8. *Зимняя И. А.* Педагогическая психология : учебник для вузов / Ирина Алексеевна Зимняя. – 2 изд., доп., испр. и перераб. – М. : Логос, 2003. – 384 с.
9. *Зинченко А. П.* Путеводитель по методологии организации, руководства и управления : хрестоматия по работам Г. П. Щедровицкого. – М. : Дело, 2003. – 160 с.
10. *Зинченко П. И.* Непроизвольное запоминание / Петр Иванович Зинченко – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1961. – 562 с.
11. *Леонтьев А. Н.* Избранные психологические произведения : [в 2 т.] / Алексей Николаевич Леонтьев. – М. : Педагогика, 1983. – Т. 2. – 320 с.
12. *Максимова В. Н.* Межпредметные связи в учебно-воспитательном процессе в современной школе / В. Н. Максимова, И. Д. Зверев. – М. : Просвещение, 1987. – 180 с.
13. *Подольск Л. Г.* Психологія вищої школи. Практикум : навч. посіб. / Л. Г. Подольск, В. І. Юрченко. – К. : Каравела, 2008. – 336 с.
14. *Рубинштейн С. Л.* Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – СПб. : Питер Ком, 1998. – 688 с. – (Серия “Мастера психологии”).
15. *Смирнов С. Д.* Педагогика и психология высшего образования : от деятельности к личности : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / С. Д. Смирнов. – М. : Издательский центр “Академия”, 2001. – 304 с.

References :

1. *Anan'eva A. N.* Osobennosti myslitel'nyh processov v zavisimosti ot professional'nosti studentov / A. N. Anan'eva // Materialy rasshirennogo plenuma Golovnyh sovetov po psihologii i pedagogike vysshego obrazovaniya i po metodike prepodavaniya v vysshej shkole [Psihologicheskie osobennosti obuchajushihhsja v tehničeskom vuze] / M-vo vysshego i srednego special'nogo obrazovaniya RSFSR, Novosibirskij jelektrotehnicheskij institut – Novosibirsk : Chast' I, 1973. – S. 3-7.
2. *Anan'ev B. G.* Izbrannye psihologicheskie trudy v dvuh tomah. / pod redakciej A. A. Bodaleva, B. F. Lomova, N. V. Kuz'minoj. – М. : Pedagogika, 1980. – 286 s.
3. *Anohin P. K.* Principy sistemnoj organizacii funkcij / Anohin Petr Kuz'mich – М., 1973. – 61 s.
4. Bol'shaja psihologicheskaja jenciklopedija [Jelektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa : <http://psychology.academic.ru/3344/>
5. *B'juzen T. i B.* Supermyshlenie / Toni i Barri B'juzen ; per. s angl. E. A. Samsonov ; hud. obl. M. V. Drako. – 2-e izd. – Mn. : ООО “Popurri”, 2003. – 304 s. : il. + 16 s. vkl. – (Serija “Zhivite s umom”).
6. *Vasil'eva M. M.* Vozrastnye osobennosti lichnosti studenta i ih uchet v obuchenii inostrannomu jazyku / M. M. Vasil'eva // Psihologicheskie osnovy obuchenija nerodnomu jazyku : Hrestomatija / sost. A. A. Leont'ev. – М. : Izdatel'stvo Moskovskogo psihologo-social'nogo istituta ; Voronezh : Izd.-vo NPO “MODJeK”, 2004. – S. 387–395.
7. *Davletshin M. G.* O strukture tehničeskikh osobennostej / M. G. Davletshin : materialy rasshirennogo plenuma Golovnyh sovetov po psihologii i pedagogike vysshego obrazovaniya i po metodike

- преподавания в высшей школе [Psihologicheskie osobennosti obuchajushhihsja v tehničeskom vuze] / M-vo vysshego i srednego special'nogo obrazovanija RSFSR, Novosibirskij jelectrotehničeskij institut – Novosibirsk : Chast' I, 1973. – S. 22-25.
8. *Zimnjaja I. A.* Pedagogičeskaja psihologija : učebnik dlja vuzov. / Irina Alekseevna Zimnjaja. – 2 izd., dop., ispr. i pererab. – M. : Logos, 2003. – 384 s.
 9. *Zinchenko A. P.* Putevoditel' po metodologii organizacii, rukovodstva i upravlenija : Hrestomatija po rabotam G. P. Shhedrovickogo. – M. : Delo, 2003. – 160 s.
 10. *Zinchenko P. I.* Neproizvol'noe zapominanie. / Petr Ivanovich Zinchenko – M.: Izd-vo APN RSFSR, 1961. – 562 c.
 11. *Leont'ev A. N.* Izbrannye psihologicheskie proizvedenija : [v 2 t.] / Aleksej Nikolaevich Leont'ev. – M. : Pedagogika, 1983. – T. 2. – 320 s.
 12. *Maksimova V. N.* Mezhpredmetnye svjazi v učebno-vospitatel'nom processe v sovremennoj škole. / Maksimova V. N., Zverev I. D. – M. : Prosveshhenie, 1987. – 180 s.
 13. *Podoljak L. G.* Psihologija višhoj shkoli: Praktikum / L. G. Podoljak, V.I. Jurčenko – navch. posib. – K. : Karavela, 2008. – 336 s.
 14. *Rubinshtejn S. L.* Osnovy obshhej psihologii / S. L. Rubinshtejn. – SPb. : Piter Kom, 1998. – 688 s. – (Serija "Mastera psihologii").
 15. *Smirnov S. D.* Pedagogika i psihologija vysshego obrazovanija : ot dejatel'nosti k ličnosti : učeb. posobie dlja stud. vyssh. ped. učeb. zavedenij. – M. : Izdatel'skij centr "Akademija", 2001. – 304 s.

СИНЕКОП О. С. Личностный компонент в личностно-деятельностном подходе в обучении английского языка студентов технических специальностей средствами междисциплинарных связей.

В статье рассматривается личностный компонент в личностно-деятельностного подхода в обучении английского языка студентов технических специальностей средствами междисциплинарных связей. Автором анализируются индивидуально-психологические особенности студентов технических специальностей, в частности тип интеллекта (технический), тип мышления (абстрактное), вид мышления (практическое), мыслительные умения (решать технические проблемы, проектировать, конструировать), способности (образно-пространственные, технические, профессионализированные), восприятие (аналитическое), память (зрительная и смешанная), речь (сформированность системы родного языка и ориентация на общение на иностранном языке в рамках специализации) и интересы (связанные с собственной специализацией). В процессе иноязычного обучения преподаватель выполняет роль модератора, который руководит и направляет деятельность студентов.

Ключевые слова: личностный компонент, личностно-деятельностный подход, обучение английского языка, студенты технических специальностей, преподаватель, междисциплинарные связи.

SYNEKOP O. S. The learner component in learner-centred approach in teaching English the students of technical specialties by means of interdisciplinary connections.

In the paper the learner component in the learner-centred approach in teaching English students of technical specialties by means of interdisciplinary connections is considered. The author analyses the individual and psychological characteristics of students of technical specialties including the type of intelligence (technical), the way of thinking (abstract), the type of thinking (practical), the thought skills (to solve technical problems, to design, to construct), abilities (figurative and spatial, technical, professional), perception (analytical), memory (visual and mixed), speech (the native language system formation and focus on communication in a foreign language as a part of specialization) and interests (associated with the specialization). In the process of learning the foreign language a teacher plays the role of moderator, who manages and directs the activities of students.

Key words: learner component, learner-centred approach, English language training, students of technical specialties, teacher, interdisciplinary connections.